

*Гніздюх Н.Б.
студент юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права THEU
Кравчук М.В.*

ЗБРОЙНІ СИЛИ В ДЕРЖАВОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ ЗУНР

Наприкінці Першої світової війни усі імперії, які її розпочали перебували у глибокій політичній та економічній кризах. Народи, які проживали на їхніх теренах прагнули самостійності, суверенітету. Важливою подією відбулося проголошення державної незалежності УНР 22 січня 1918 року.

Виникнення самостійної України посилило ідею об'єднання території Галичини, Лемківщини, Буковини, які входили до складу Австро-Угорської імперії. Зрозуміло, що це викликало шалений опір поляків та австрійської адміністрації. Але українці вже розпочали підготовку до реалізації цієї ідеї. З Віденського революційного гуртка, що діяв з 31 травня 1917 рдо вересня 1918 р була створена Українська військова організація, активну роль у цьому процесі приймав сот. УСС Д. Вітовський [5, с.173; 8, с.27]. Передусім потрібно було створити власні військові загоны, які мали усунути австрійську адміністрацію і передати владу до рук українських урядовців. Так, наприкінці вересня 1918 р. з ініціативи В. Панейка та С. Барана зі старшин-українців австрійської армії було створено Військовий комітет [1, с. 107]. Він називався по-різному: як Генеральний Військовий Комісаріат, Центральний Військовий Комітет, але більшість авторів, учасників тих подій називали Центральний Військовий Комітет (далі ЦВК) [6, с. 35].

До політичної комісії складу Комітету увійшли І. Кивелюк, С. Баран, В. Бачинський, д-р В. Панейко, В. Охримович, Л. Цегельський, М. Лозинський. А для створення військових загонів, у Львові у ЦВК були призначені: І. Рудницький, Л. Огоновський, сот Караван, хор. Ватран, В. Полянський, пізніше увійшли В. Старосольський, Н. Гірняк, Д. Паліїв та ін. З появою останнього активізувалася плановість, цілеспрямованість і організаційна робота зі створення військових команд у всьому краї [5, с.174-175; 2, с. 465]. Основою військової сили мали стати вояки з легіону Українських січових стрільців. Але Легіон УСС був розташований на Буковині і перевести його до Львова не вдалося. Тому Комітет мав розраховувати лише на ті сили, що знаходилися у Львові – на українців, які знаходилися на військовій службі у загонах львівського гарнізону [2, с. 466].

16 жовтня австрійський імператор Карл у Маніфесті “До моїх вірних австрійських народів” обіцяв перебудову держави на “природних умовах” “в союз вільних народів”, що “кожне плем'я в країні, яке заселяє, творить свій власний державний організм”. У повній відповідності до Маніфесту 18 жовтня 1918 р. у Львові відбулося зібрання послів-українців австрійського парламенту, галицького і буковинського сеймів, церковних діячів, української громадськості для вирішення майбутнього західноукраїнських земель, де було утворено

Українську Національну Раду (далі – УНРади) – повноважного представника українського народу. Наступного дня на “з’їзді мужів довір’я” був проголошена Українська держава, затверджений склад та обрані керівні органи УНРади, її Головою став Євген Петрушевич, делегатуру очолив Кость Левицький [5, с. 173-174]. 28 жовтня 1918 р. у Кракові створено Польську ліквідаційну комісію, що заявила про свої претензії на взяття влади у Галичині, а відповідно до телеграми Польської регентської ради до австрійських посадовців у Львові вона мала намір 1 листопада 1918 р. перебрати владу у свої руки [1, с.107].

На думку М. Кравчука, “саме військовики стали ініціаторами боротьби за державність, подолавши нерішучість політичного проводу УНРади. ...Для військового захисту української державності ЦВК на кінець жовтня у м. Львові об’єднав військовий потенціал у складі 60 старшині 2400 стрільців. Одночасно аналогічна робота була проведена у всій Галичині”. Відаючи належне зв’язі Січових Стрільців (далі-УСС), Галицька делегація УНРади призначила сот. Д. Вітовського наказним отаманом, підпорядкувавши всі українські полки [8, с.28].

31 жовтня УНРада запропонувала наміснику Галичини генералу Гуйну передати владу українцям але отримала від нього відмову. “Залишався один шлях взяття влади – лише силою зброї”. 31 жовтня по всіх повітових містечках були розіслані інформатори з наказом: вночі з 31 жовтня на 1 листопада перебрати владу. За твердженням М. Кравчука “у цей час ЦВК працював під керівництвом Д. Вітовським як військовий штаб за планом підготовки повстання, який був успішно реалізований. У ніч з 31 на 1 листопада 1918 р були захоплені всі комунікації м. Львова, а на ратуші замайорів синьо-блакитний прапор” [8, с.28].

За словами дослідника “переможний листопадовий виступ розхолодив більшість провідників. Незначні перші бої у Львові не пророчили великого кровопролиття. Це вплинуло на військове будівництво ЗУНР, а створення Галицької Армії розпочалося після падіння Перемишля, Ярослава, Львова”. [7, с.220]. Листопадовий чин фактично став початком польсько-української війни. У зв’язку із збільшенням військового супротиву поляків Д. Вітовський розгубився і подав рапорт у відставку[6, с.36].

Бойові дії розгорталися як у самому місті, так і на його околицях. Протягом 1-8 листопада у Львові тривали важкі бої. Українські бійці були виснажені, резервів для заміни не було. Здійснювати керівництво у таких умовах було дуже важко. У цей час відбулося декілька заміन командантів Українських військ (Д. Вітовського 5 листопада замінив полк. Г. Косак, 9 листопада на посаду коменданта призначено полк. Г. Стефаніва, якого замінив 13 листопада полк.М. Маринович) [7, с.220]. Під час бойових дій 9 листопада 1918 р. було створено військове міністерство – Державний Секретаріат Військових Справ, який очолив Д. Вітовський а згодом В. Курманович. ДСВС став важливим осередком державотворення молодого ЗУНР, адже на нього були покладені такі завдання як: творення збройних сил, організація військової адміністрації, мобілізація і вишкіл поповнення, технічне та інформаційне забезпечення армії. ДСВС поділявся на Військову канцелярію і 18 відділів. У процесі формування збройних сил ЗУНР активно використовувала досвід функціонування армії Австро-Угорщини. Аналогічно була і штатна структура яка включала: Державний секретаріат, заступник, три обласні військові команди (Львів,

Станіслав, Тернопіль), загальний відділ та 16 відділів – персональний, мобілізаційний, амуніційний, артилерії, кінноти, летунства, технічний, санітарний, залізничний, зв'язку, інтендантський, харчовий, пресовий. [3].

Військове будівництво ЗУНР базувалося на військовому законодавстві, яке послуговувалося необхідним і дієвим засобом державного регулювання суспільних відносин у сфері облаштування, комплектування, життєдіяльності збройних сил. Військове законодавство ЗУНР, передусім, було покликане юридично оформити правовий статус УГА в державі, організаційні принципи формування і структуру збройних сил, систему органів керівництва ними, визначити порядок комплектування і проходження військової служби, окреслити правовий стан військових, напрацювати основні засади бойової підготовки, закріпити організацію дисципліни та забезпечити охорону встановленого порядку в армії. Така детальна регламентація життєдіяльності армії обумовлювалася тим, що призначення і саме її існування вимагала високого рівня визначеності і упорядкування військових відносин [4, с. 190].

У зв'язку з відсутністю у ЗУНР старшин високих рангів на посади командуючого і начальника штабу українських військ були призначені генерал російської армії М. Омелянович-Павленко (старший) і полковник російської армії С. Мишковський. Їм обом випала історична доля формування регулярної Української Галицької Армії (УГА). Саме С. Мишковський ретельно розробив основи організації УГА у грудні 1918 року. Цей план базувався на врахуванні всіх військових українських груп, що вже діяли на фронті. Планом передбачалось утворення 3-х військових корпусів, кожний з яких повинен був складатися з 4-х бригад. Бригада, в свою чергу, складалась із чотирьох куренів піхоти, одного полку артилерії, сотні кавалерії, сотні саперів, технічних частин забезпечення, обозів, медичних відділів. До корпусу входили авіазагони і бронепоезди. Практично корпус УГА міг діяти самостійно і вирішувати окремі стратегічні завдання на важливих ділянках фронту. Але до реалізації цього плану ДСВС приступив на початку 1919 року [6, с. 34-41].

Нова українська влада перебираючи в свої руки владу в повітах мало турбувалася про узгодження своїх дій зі Львовом, а почала урядувати самостійно, як вміла. Тому під час жорстоких боїв у Львові від провінцій не було жодної допомоги.

Бойовий склад українського гарнізону Львова 11 листопада 1918 р. нараховував близько 60 старшин і 2000-2200 бійців. По всіх західноукраїнських землях, зокрема у Львові, солдати – українці, що увійшли до складу Української Галицької Армії, вели запеклу боротьбу за утвердження на цій території. Чисельність УГА в середині листопада становила майже 50 тисяч бійців при 40 гарматах [2, с. 600].

13 листопада український уряд на західних землях офіційно проголосив про утворення ЗУНР у складі Галичини, Закарпаття і Буковини. Республіка мала свій уряд, державний герб у вигляді золотого лева на синьому полі та власну армію.

21 листопада 1918 р. – початок польсько-української війни. 22 січня 1919 р. відбулося об'єднання УНР і ЗУНР і західна частина цієї держави отримала назву Західна область Української Народної Республіки (далі – ЗОУНР). У війні проти поляків уряд ЗОУНР покладався тільки на власні збройні сили. У січні була проведена реорганізація війська, армія була зведена на 5 груп, які були

об'єднані в один корпус [5, с. 184]. У цей період реорганізована Українська Галицька Армія налічувала близько 45 куренів піхоти, 40 батарей та декілька сотень кінноти. Загальна чисельність армії досягла майже 25000 гвинтівок, 150 гармат і близько 600 шабель [2, с.485]. Загалом польсько-українську війну з березня до червня 1919 р. поділяють на три етапи [5, с. 181]. Завершальний етап розпочався наступом українського війська під командуванням генерала О. Грекова, але нестача боєприпасів змусила відступити, поклавши кінець найславетнішим дням в історії УГА [6, с.38].

Висновки: творення власних збройних сил у Галичині відбулося надто пізно, бракувало обладнання, досвідчених військових кадрів. Тогочасне суспільство не змогло об'єднати всі політичні чинники для спільної боротьби. Крім причин внутрішнього характеру були і зовнішні. Держави Антанти не допомогли українцям у боротьбі через те, що не вірили у можливість утвердження української державності. Але незважаючи на поразку у війні, помилки та прорахунки керівництва, цей період займає належне місце в українській історії та доводить те, що без добре озброєної, вишколеної, сильної, та боєздатної армії Україна не змогла і не зможе існувати як незалежна держава. Адже тільки могутня та добре озброєна армія може дати відсіч будь-якому ворогу, у тому числі й теперішньому російському агресору. Адже Збройні Сили України є гарантом її суверенітету.

Список використаних джерел

1. Якимович Б. Збройні Сили України: Нарис історії. Львів: Світ, 1996. 359 с.
2. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська. Світ, 2009. С. 702.
3. Бураков Ю.В. Військове будівництво Західно-Української Народної Республіки. URL: vnp.asv.gov.ua.
4. Макарчук С. Українська Республіка Галичан. Нарис про ЗУНР. Львів: Світ, 1997. С. 190.
5. Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914-1993 рр.: історико-правове дослідження. Івано-Франківськ: Вид. «Плай». Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1997. 292 с.
6. Кравчук М.В. Організаційно-правові засади військового будівництва Західно-Української народної республіки. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Науковий часопис*. 2003. № 3-4 (7-8). С. 34-41.
7. Кравчук М.В. Військова політика в державотворенні Західно-Української Народної Республіки. І Всеукраїнські наукові читання, присвячені пам'яті академіка С.Дністрянського «Західноукраїнська Народна Республіка - п'ємонт українського державотворення» (до 100-річчя Західноукраїнської Народної Республіки). Матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Тернопіль, кафедра теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету 13 квітня 2018 р.). Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави: збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція». URL: www/LegalAcvity.com.ua (м. Київ, 19 квітня 2018 року) Тези наукових доповідей. Київ, 2018. С. 216-222.

8. Кравчук М.В. Армії в державотворенні Західноукраїнської Республіки: організаційно-правові основи. *Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ*. Тернопіль. 2017. Випуск 3. С.25-30.

*Голод А.О.
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ТНЕУ
Зигрій О. В.*

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Відповідно до Конституції України земля є основним національним багатством для кожного з нас, тому перебуває під особливою охороною держави. Нам, громадянам, гарантується право власності на земельну ділянку. Однак, сьогодні ці права є обмеженими. В Україні вже 18 років діє мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. У 2001 році був прийнятий Земельний кодекс, в якому зазначалося заборона на відчуження цих земель. Як результат, сьогодні в Україні склався тіньовий ринок землі, на якому поширено використовуються різноманітні корупційні схеми. Тому, як ніколи, актуальною проблемою сьогодення залишається питання про запровадження ринку землі та скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

Кожному громадянину України Конституцією гарантується право власності на землю. Однак, це питання дуже суперечливе, тому що ці права є обмеженими. З 2001 р. діє мораторій на землю, відповідно до якого власники землі не можуть вільно розпоряджатися нею. Спочатку це був тимчасовий захід на продаж земель сільськогосподарського призначення з метою врегулювання земельних відносин, а згодом, це переросло в цілу історію обіцянок [8].

Відповідно до п.14-15 Розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2020 року, забороняється внесення права на земельну частку (пай) до статутних капіталів господарських товариств. Також не допускається купівля-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім вилучення (викупу) їх для суспільних потреб, або іншим способом відчуження земельних ділянок і зміна цільового призначення (використання) земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва [2, с. 125-126].

Як бачимо, власники землі не мають можливості розпоряджатися своєю земельною ділянкою в повному їхньому праві. В сучасних ринкових умовах практично єдиним способом передачі землі іншим особам є укладання договору про оренду. Сьогодні оренда землі є дешевою, тому це вигідно аграріям. Дія мораторію призводить до того, що власник, який не в змозі самостійно обробити свою земельну ділянку, змушений її здавати в оренду.